

האם יש מצוה לכבד כהן סומא או נכה?

בימינו, כשאין לנו בית מקדש, ההתייחסות לנושא מומים בכהנים נראית חסרת משמעות. אך בימים עברו, היה זה ענין חשוב במיוחד, משום שהתורה דורשת שכהן אינו מוכשר לשמש בכהונה אלא אם כן אין בו שום מום. אנו כמובן מצפים ליום שבו יבנה בית המקדש ויעמדו שוב כהנים בעבודתם, וכהכנה לכך נעסוק במאמר זה ובמאמר שיבוא אחריו בס"ד בענין מומי הכהנים, שמספקות גם מבט מעניין על ההתייחסות ההלכתית למחלות שונות בהקשר זה של הפיכת האדם ל"בעל מום".

את מאמר זה נקדיש לבירור מקדים של השלכה שיש בימינו לשאלה האם כהן פלוני הוא בעל מום. כידוע, הישראלים הצטוו במצות "וקדשתו", כלומר לכבד את הכהנים ולהקדימם. מטעם זה, אנו מעלים תמיד ראשון לתורה את הכהן. אך האם ישנה מצוה לכבד ולהקדים גם כהן בעל מום?

בכך עסק הפרי מגדים (אורח חיים סימן קלה, משבצות זהב ח). כדרכו, הוא כותב בקצרה, ואנחנו נפרש את דבריו:

"נסתפקתי כהן פצוע דכא או כרות שפכה אי בקדושתיה קאי וקורא ראשון או לאו, גם כהן בעל מום או כהן קטן [כאן דן הפרי מגדים בשאלת כהן פצוע דכא או כרות שפכה]... ועיין מגן אברהם סימן רפ"ב אות וי"ו קטן לית ביה וקדשתו דלאו בר עבודה הוא, ולפי זה בעל מום נמי לאו בר עבודה הוא, וכי תימא לחם אלקיך מקריב [ויקרא כא, ח] אכילה בכלל, קטן נמי אוכל, ומה בכך דאין חולק, עיין ר"מ [מעשה הקרבנות] פרק עשירי הלכה י"ז, יע"ש. ואם כן צ"ע מאי שנא קטן מבעל מום. ועיין מה שכתבתי בריש הסימן בט"ז מזה, עיין מנחות ע"ג א', יע"ש".

מה כוונתו ברמזים אלה?

המגן אברהם בסימן רפ"ב כותב, שאין חובת "וקדשתו" על כהן קטן, והטעם לכך הוא משום שבגילו הוא פסול לעבודה. מאחר שכך, אין חובה לכבדו, שהרי בתורה נאמר "וקדשתו - כי את לחם אלקיך הוא מקריב!" (ויקרא כא, ח) כלומר, רק מי שעובד בפועל, הוא זה הראוי לכבוד [זאת, למרות שהיה ניתן לפרש את הפסוק כמתייחס למעלת השבט באופן כללי].

לפי זה, טוען הפרי מגדים שהוא הדין גם לכהן בעל מום, שהרי גם הוא איננו עובד את עבודת המקדש, וגם אותו לא יהיה צורך לכבד.

על כך מקשה הפרי מגדים, ממה שגם בעלי מומים חולקים עם אחיהם הכהנים ואוכלים בקדשים (זבחים צח, ב), ואם כן אכילת קדשים זו תיחשב גם כן בכלל "לחם אלקיד הוא מקריב", ואם כן אולי יהיה הדבר שונה בין קטן לבעל מום? על כך הוא משיב, שמאחר שגם כהן קטן אוכל בקדשים, אף שאין לו זכות חלוקה כמו כהן בעל מום, מכל מקום גם הוא צריך להיחשב בכלל "לחם אלקיד הוא מקריב". למעשה, הוא אינו רואה חילוק משמעותי בין כהן קטן לבין כהן בעל מום, ולכן נוטה לומר שמאחר שלדעת המגן אברהם אין דין "וקידשתו" על כהן קטן, וכאמור משום שהוא אינו עובד את עבודת המקדש, כך יהיה גם לגבי כהן בעל מום.

אך הדברים לכאורה אינם כה פשוטים, משום שהגאון רבי עקיבא איגר כבר תמה (בגיליון השו"ע שם) על המגן אברהם מדברי התורת כהנים (ויקרא שם ו), שם מצינו: "והיו קדש – לרבות בעלי מומין"! וכפי שהוא מביא מדברי החינוך (מצוה רסט) – מכך נלמד לכבד גם כהן בעל מום:

"ולשון ספרא, 'וקדשתו', על כרחו, כלומר שזאת המצוה אנחנו נצטוו בה, ואין זה בבחירת הכהן. ועוד אמרו [שם, שם ו'] 'קדושים יהיו לאלהיהם' על כרחם, 'והיו קדש', לרבות בעלי מומין, שלא נאמר אחר שזה אינו ראוי להקריב לחם אלהיהם למה זה נקדימהו ונכבדהו, על כן אמרו והיו קדש, כלומר הזרע הוא מיוחד כולו, תמים ובעל מום".

הדבר המעניין הוא, שהמגן אברהם כלל לא התייחס לבעלי מומין, אלא לקטנים בלבד! אך מסתבר, שגם רבי עקיבא איגר ערך את אותה ההשוואה שערך הפרי מגדים, שהרי טעמו של המגן אברהם הוא מצד מה שקטנים אינם ראויים לעבודה, ובהקשר זה הרי גם בעלי מומין אינם ראויים לעבודה.

אך כפי שכבר ראינו, הפרי מגדים עצמו ערער על ההשוואה בטענה שכהן בעל מום חולק עם אחיו ואוכל בקדשים, מה שאין כן קטן שאינו חולק למרות שהוא אוכל בקדשים. למרות שהפרי מגדים אינו רואה חילוק משמעותי בהבדל זה, וטוען כי עצם העובדה שהוא אוכל בקדשים מספיקה בכדי להחשיב אותו בגדר "כי את לחם אלקיד הוא מקריב", יתכן שאם נאמר שיש משמעות בהבדל האם הכהן גם חולק בקדשים, או רק רשאי לאכול מהם, נוכל ליישב את המגן אברהם מקושייתו האלימה של רבי עקיבא איגר, ולומר שאף המגן

אברהם מודה שיש לכבד כהן בעל מום, אך אין הדברים כן בכהן קטן, ומשום שלמרות ששניהם אינם עובדים, מכל מקום הבעל מום חולק בקדשים, מה שאין כן קטן, שאינו אלא אוכל בלבד.

אולי ניתן לחלק באופן נוסף בין קטן לבין בעל מום, ובהקדם התמיהה הפשוטה מדוע יש צורך גם בפסוק של "וקדשתו", וגם בפסוק של "והיו קדש", ששניהם עוסקים באותו העניין כמפורש בדברי החינוך.

נראה לבאר, שהן לקטן והן לבעל מום יש מעלה וחיסרון. המעלה של בעל מום היא, שהוא מצד עצמו ראוי לשרת, אלא שיש בו פסול בעלמא, שאדם שאינו שלם בגופו אינו ראוי לשרת בקודש. אבל אין זה אלא פגם בעלמא, ומצד החפצא שלו ככהן הוא ראוי לשרת. מאידך גיסא הפסול שלו הוא מוחלט ואינו משתנה.

מעלת הקטן, מצד אחד, היא, שהוא מיועד ומכוון לעבודת המקדש, ומצד שני יש בו חיסרון בעצמותו, שהרי הוא קטן, ואינו שייך כלל בעבודת המקדש, שלא נמסרה לקטנים, ומבחינה זו עדיין אינו בגדר כהן.

אפשר לפרש, שלישאל יש שני מקורות לחובה לכבד את הכהן. האחת, בתורת כבוד למי שעוסק בקדשי שמים. והשניה, בתורת כבוד מצד קדושת הכהן עצמו.

והנה מצד הדין הראשון, יש מקום לטעון כי דין כבוד זה אינו שייך אלא במי שראוי לעבוד בפועל, שהוא העוסק בקדשי שמים, אבל מי שפסול לעבוד, מאיזה טעם ואופן שיהיה, אין ראוי לכבדו. אבל מצד הדין השני, אם יש בו קדושה, יש לכבדו אף אם הוא פסול מלשרת בקדשים.

ומשום כך בא הספרא לומר, שאף שיסוד דין כבוד הכהן הוא נלמד מן הפסוק "וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב", שהוא מלמד על החלק הראשון בדין קדושת הכהן, מצד חובת הישראל לכבדו על אשר הוא עוסק בקדשי שמים ובלי קשר למעמדו העצמי, אלא כשם שהישראל מצווה לכבד את המקום ב"ה ואת המקדש, כך גם לכבד את משרתיו, מכל מקום אין די בכך אלא גם "והיו קדש", כלומר, עצם קדושת הכהן מחייבת ניהוג כבוד כלפיו. ומשום כך, גם כהן בעל מום שאינו משרת ראוי לכבוד.

אמנם, עדיין מסתבר שמאחר שיסוד דין הכבוד נובע מ"וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב", אם כן גם החלק השני משוייך לכך, ונלמד ממנו שאין צורך במי שכשיר **בפועל**

לעבוד, אלא במי שראוי מצד **עיקר ומהות** מצבו לעבודה, שמאחר שהוא עצמו התקדש, ראוי הוא לכבוד.

ולפי זה נוכל להבין היטב את החלוקה בין כהן קטן לכהן בעל מום, שבעוד שבעל מום ראוי לכבוד, קטן אינו ראוי לכבוד, ומיושבים דברי המגן אברהם מקושיית רבי עקיבא איגר.

והנה בשו"ת מהרי"ט (חלק א סימן קמה) הסתפק אם כהן קטן עולה ראשון, והצד שלא יעלה ראשון הוא "שאנו חולקין כבוד לכהנים, וקטן לאו בר חלוקת כבוד הוא".

מדבריו נראה שקטן בעצמותו מופקע מגינוני כבוד, ולאו דווקא שהוא לא ראוי לכבוד. ולפי זה יש לנו טעם נוסף לחלק בין קטן לבעל מום [אך עיין שם שמסקנתו היא שמאחר שהכבוד ניתן לכללות זרעו של אהרן, הוא ראוי לכך. ובכתב סופר (או"ח סי' ט"ו) נקט דאין כוונת מהרי"ט אלא משום שהקטן הזה גדול יהיה ויהיה ראוי לשרת במקדש, ולכן יש חובה לכבדו, אבל כהן בעל מום אינו כן, וכיון שאינו ראוי לשרת לעולם, אין בו דין לקדשו. והנה הכתב סופר לא הראנו לאיזה דברי מהרי"ט כוונתו, אבל אם נתכוון לתשובה הנ"ל של מהרי"ט, לכאורה אין שם כל רמז לדבריו אלו, ולענ"ד איפכא מסתברא].

ועל כל פנים אכן עיקר ההלכה לכאורה היא שכהן בעל מום זכאי לכל הכבוד כשאר כהנים, וכבר מצינו כך לגבי עליה לתורה בדברי התוספות במנחות (קט, ב), ולמעשה זו כמעט הלכה מפורשת בשולחן ערוך, הפוסק בסימן קל"ה, סעיף י"ג: "אם אין כהן אלא סומא או שאינו בקי, בסימן קל"ט". כוונת השו"ע לכך שבסימן קל"ט הוא פוסק שאין להעלות לתורה את מי שאינו בקי בקריאה אלא אם כן צריכים לזה שאינו יודע לקרות לפי שהוא כהן או לוי ואין אחר זולתו אם כשיקרא לו השליח ציבור מילה במילה יודע לאמרה ולקרותה מתוך הכתב, ובסעיף ג' כתב שלכן סומא אינו יכול לעלות. ומדבריו אלה מוכח שרק זהו החיסרון, אבל מצד עצמו כהן סומא שהוא בוודאי בעל מום גמור לכהונה צריך לעלות כהן, ולכן בעלי מומים אחרים שאין להם את החיסרון הזה ומסוגלים לעלות לתורה ולקרות, חייבים לכבדם כשאר כהנים. ואכן הפרי מגדים שם עצמו עומד על ראיה זו, ולכאורה היא ראיה מוכרחת.

במאמר הבא נעסוק במומים ספציפיים.